

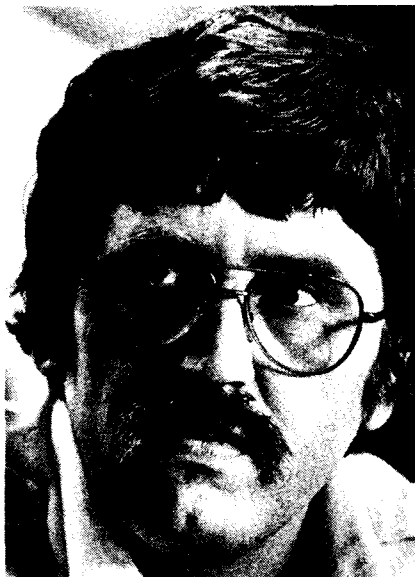
Suriname: „Wegens vertrek aangeboden”?

De uittocht uit Suriname — richting Nederland — was vorig jaar weer goed op gang gekomen. Meer dan 10.000 Surinamers verlieten hun land, omdat er geen enkel uitzicht was op welke toekomst dan ook. In de kranten groeide het aantal advertenties met de aanhef: „Wegens vertrek aangeboden”.

De massale volksverhuizing die zich in de paar jaar vóór de onafhankelijkheid (1975) had voltrokken, had reeds een ontwrichtende werking op economie en samenleving uitgeoefend. Maar het aanvankelijke enthousiasme van ná de onafhankelijkheid, gevoegd bij de „gouden handdruk” van rond f. 3 mrd. ontwikkelingshulp van het anders zo zuinige moederland, ontrok dit gegeven aan het oog. De eerste tijd ging immers heen met plannen maken. Waar wel direct gewerkt kon worden — b.v. de spoorlijn (70 km) in West-Suriname — werden stoere Amerikanen (met het onvermijdelijke petje) ingeschakeld, die zich met nog stoerdere machines een weg door het oerwoud baanden. Met hoge lonen wisten zij duizenden arbeiders uit Paramaribo „op hun spoor” richting West-Suriname te zetten. Inmiddels takelde de dienstverlening in Paramaribo — waar de helft van de bevolking woont — zienderogen af.

Toen inmiddels andere plannen — in 1977-1978 — de uitvoeringsfase bereikten, was de exodus al goed op gang gekomen. Daar veel plannemakerij en (gedeeltelijk) uitvoering afhankelijk zijn van het overheidsapparaat, ontstond er alom stagnatie. Overheidsdienaren, waarmee afspraken waren gemaakt, hadden intussen de wijk genomen naar Nederland, weer anderen zochten een werkkring bij het beter betalende Surinaamse bedrijfsleven en nog weer anderen waren gewoon *spoorloos*. De enige continuïteit in het beleid was de discontinuïteit.

Het is gemakkelijk neerbuigend te doen over het overheidsapparaat in Suriname. Bedacht moet echter worden dat het vooral functioneerde als middel tot werkgelegenheidsschepping. Meer dan 40.000 ambtenaren op een beroepsbevolking van rond 100.000 mensen is stellig te veel van het goede. Deze situatie geeft echter wel aan hoe groot de feitelijke werkloosheid in Suriname is. Nederland heeft in de koloniale tijd een forse bijdrage geleverd aan het ontstaan van een houding die in Suriname het best wordt omschreven met de uitdrukking: „Winti wai, lanti pai” (de wind waait, het land (d.i. de overheid) betaalt). Werken bij „lanti” is zekerheid, zij het voor de meeste ambtenaren op een laag economisch niveau.

De staatsgreep van de sergeanten heeft duidelijk aan het licht gebracht wat iedereen natuurlijk wel wist, nl. dat een groot deel van de ambtenaren nooit op hun werk verscheen. Zouden zij dat overigens wel doen, dan zouden zij puur fysiek geen plaats kunnen vinden in de veelal houten mini-departementsgebouwen. Voor veel ambtenaren ontbrak het werk, hetzij omdat het er niet was, hetzij omdat zij daarvoor de bekwaamheden misten. En, zoals gezegd, velen werden niet aangesteld om te werken, maar om van een inkomen verzekerd te zijn.

Er waren grofweg vier soorten ambtenaren: zij die geacht werden zich niet op hun kantoor te melden, zij die dat om zeven uur even deden, de z.g. „zeven-even-ambtenaren”, dan de z.g. ambtenaren-ter-beschikking, d.w.z. de hoger betaalde ambtenaren die waren weggepromoveerd (meestal om politieke redenen) en die uiteraard ook niet geacht werden zich op het departement of de dienst te vertonen, en ten slotte de ambtenaren die wél werkten.

Sleutelwoord voor het verkrijgen van inzicht in de Surinaamse situatie is *kleinschaligheid*. Door de beperkte omvang van de samenleving (rond 350.000 mensen) kent bijna iedereen iedereen. Die kleine schaal wordt nog verder verkleind door het bestaan van een groot aantal in zich zelf opgesloten etnisch-culturele groeperingen (Creolen, Hindoestanen, Javanen, Chinezen, Libanezen), die verschillende talen spreken, er een eigen religie op nahouden enz. Door die kleinschaligheid kan men zich moeilijk onttrekken aan de onderlinge hulp die men van elkaar verwacht. Dit systeem van onderlinge hulpverlening en het scheppen van afhankelijkheidsrelaties tussen hen die de toegang tot het geld en de banen hebben en zij die daarvan afhankelijk zijn, is het z.g. *patronagesysteem*.

Deze structuur van de Surinaamse samenleving — die ik hier schetsmatig heb aangegeven —, maakt het welhaast onmogelijk om een (ontwikkelings)beleid op te zetten, in de zin waarin wij het begrip en verschijnsel beleid kennen. Beleid betekent immers dat doelstellingen

worden geformuleerd, dat middelen worden aangegeven waarmee — in een bepaald tijdsbestek — die doelstellingen kunnen worden bereikt. Beleid betekent *objectivering*, het aangeven van een kader dat dienst kan doen bij het vaststellen hoe ver men met het beleid is gevorderd. Zij die beleid ontwikkelen maken zich per definitie kwetsbaar, want iedereen kan in principe de voortgang van het beleid volgen. Bij stagnatie is uitleg van de beleidsvoerders noodzakelijk, zijn verantwoordelijkheden en verantwoordelijkheden aanwijsbaar.

Een dergelijke objectivering laat zich niet of nauwelijks combineren met de „omgangsvormen” die uit een zo’n kleine samenleving voortvloeien. Suriname bestaat uit een aantal kluwen van mensen (met een duur woord wel sociale netwerken genoemd), die via schakelfiguren met elkaar worden doorverbonden. Het ontwikkelingsbeleid — de pot van f. 3 mrd. — noodzaakt echter tot een minimum aan objectivering. Die twee „culturen” — beleid en kleinschaligheid (patronage) — botsten steeds sterker tegen elkaar, dan wel ontmoetten elkaar in het geheel niet meer.

De hieruit voortvloeiende spanningen kunnen op verschillende manieren worden overbrugd. Bijvoorbeeld doordat zich een inspirerend, nationalistisch *charismatisch leiderschap* aandient. De verscheidenheid van de bevolkingsgroepen maakt dit voor Suriname minder waarschijnlijk. Een andere mogelijkheid is het scheppen van een staatsbestel — de „legalistische” variant —, waarbij veel bevoegdheden in handen worden gelegd van één figuur: een vorm van *presidentieel bestuur*. Ten slotte is er de *militaire variant*, waarin de macht toevalt aan een groep die zowel het beleid t.a.v. als de uitoefening van fysiek geweld in één hand houdt.

Kenmerkend voor alle hierboven genoemde vormen is dat zij een zekere garantie bieden voor een minimum aan objectivering, waardoor beleid mogelijk wordt. Dat de militairen in het beleidsvacuüm zijn gestapt, had niemand verwacht, maar was „logisch” in zoverre de andere varianten niet eerder zijn onderzocht of afgewezen (presidentieel systeem), dan wel moeilijk zijn te combineren met de Surinaamse werkelijkheid (charismatisch leiderschap). Toch meen ik dat er — ook vanuit Nederland — alles aan gedaan moet worden om een staatsbestel in Suriname te ontwikkelen dat is toegesneden op de behoeften en verworvenheden van de Surinaamse bevolking, t.w. resp. beleid (een toekomstperspectief) en democratie.